FOLOSIREA TEHNOLOGIEI DE RECUNOAȘTERE FACIALĂ PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATEREA INFRACȚIUNILOR

USING FACIAL RECOGNITION TECHNOLOGY TO PREVENT AND FIGHT CRIME

CZU: 343.85:004.8:342.7 **https://doi.org/10.59295/spd2024j.10**

Gheorghe RENIȚĂ,
ORCID: 0000-0003-2722-009X
e-mail: gheorghe.renita@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This paper attempts to answer the question of whether or not the use of facial recognition technology to prevent and, as the case may be, combat crime contravenes the Constitution/European Convention on Human Rights. In this sense, the case of Glukhin v. Russia is analyzed, in which the European Court of Human Rights established that the use of facial recognition technology in criminal trials generates an interference with the right to private life. As for the justified character of the interference, it is inevitable to ensure a fair balance between the goal pursued and the rights of the person. The solution may differ from case to case. However, it is certain that neither the Constitution nor the European Convention on Human Rights prohibit, per se, the use of facial recognition technology in criminal proceedings.*

Keywords: *facial recognition technology, the right to private life, protection of personal data, crime, public safety.*

INTRODUCERE

Recunoașterea facială este o tehnologie probabilistică ce permite recunoașterea automată a persoanelor pe baza feței acestora pentru a le autentifica sau a le identifica [1].

Tehnologia de recunoaștere facială se încadrează în categoria mai largă a tehnologiei biometrice. Biometria include toate procesele automatizate utilizate pentru a recunoaște o persoană prin cuantificarea caracteristicilor fizice, fiziologice sau comportamentale (cum ar fi amprente, structura irisului, voce, mers etc.). Aceste caracteristici sunt definite ca „date biometrice”, deoarece permit sau confirmă identificarea unică a persoanei respective. Acesta este cazul feței persoanelor sau, mai exact, al prelucrării tehnice a acestora cu ajutorul dispozitivelor de recunoaștere facială: prin preluarea imaginii unei fețe (o fotografie sau o înregistrare video), numită „eșantion” biometric, este posibilă extragerea unei reprezentări digitale a unor caracteristici distincte ale acestei fețe (ceea ce se numește „șablon”) [2]. Un șablon biometric este o reprezentare digitală a trăsăturilor unice ce au fost extrase dintr-un eșantion biometric și poate fi stocat într-o bază de date biometrice. Se presupune că acest șablon este unic și specific fiecărei persoane și că este, în principiu, permanent în timp. În faza de recunoaștere, dispozitivul compară acest

șablon cu alte șabloane produse anterior sau calculate direct din eșantioane biometrice, cum ar fi fețele găsite pe o imagine, o fotografie sau o înregistrare video. „Recunoașterea facială" este, prin urmare, un proces în două etape: colectarea imaginii faciale și transformarea acesteia într-un șablon, urmată de recunoașterea acestei fețe prin compararea șablonului corespunzător cu unul sau mai multe alte șabloane [3].

Tot mai multe state utilizează tehnologia de recunoaștere facială în vederea prevenirii și, după caz, a combaterii infracționalității. Dar oare acest lucru contravine sau nu Constituției/Convenției Europene a Drepturilor Omului (în continuare – „Convenția Europeană")?

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Problema antamată *supra* a fost pusă în discuție în cazul *Glukhin v. Russia* [], caz judecat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – „Curtea Europeană" sau „Curtea de la Strasbourg"). Circumstanțele cazului pot fi rezumate în felul următor.

La 23 august 2019, dl Gluhin a călătorit în metroul din Moscova cu o figură de carton în mărime naturală a lui Konstanin Kotov, un protestatar (care a fost condamnat la patru ani de închisoare pentru participarea la proteste neautorizate de autorități, în baza unei norme care prevedea pedeapsa închisorii până la cinci ani) al cărui caz a provocat un protest public și a atras atenția pe scară largă a mass-media, ținând un banner pe care scria: „Mă confrunt cu până la cinci ani ... pentru proteste pașnice". În timpul monitorizării de rutină a internetului, poliția a descoperit fotografii și un videoclip al demonstrației dlui Glukhin în subteran, încărcate pe o rețea publică de socializare (în speță, Telegram). Potrivit dlui Glukhin, poliția trebuie să fi folosit tehnologia de recunoaștere facială pentru a-l identifica din capturile de ecran ale site-ului de socializare, să fi colectat imagini de la camerele de supraveghere ale televiziunii cu circuit închis instalate în stațiile metroului din Moscova prin care trecuse la 23 august 2019 și, câteva zile mai târziu, să fi folosit tehnologia de recunoaștere facială în timp real pentru a-l localiza și aresta în timp ce călătorea în subteran.

Domnul Glukhin a fost ulterior condamnat în cadrul unei proceduri contravenționale pentru neîndeplinirea obligației de notificare către autorități a demonstrației sale de unul singur folosind un „obiect (dez)asamblat rapid". A fost amendat cu 20.000 de ruble rusești (aproximativ 283 de euro). Capturile de ecran ale site-ului social media și ale videoclipului înregistrat de camerele de supraveghere cu circuit închis au fost folosite ca probe împotriva lui.

La 30 octombrie 2019, Tribunalul municipal din Moscova a confirmat condamnarea sa în apel constatând, în special, că natura pașnică a demonstrației sale era irelevantă și că infracțiunea fusese descoperită și prin colectarea de probe în conformitate cu Legea poliției.

Între anii 2017 și 2022, la Moscova au fost instalate peste 220.000 de camere de supraveghere cu circuit închis, inclusiv în metroul din Moscova, după intrarea în vigoare a unui decret privind securitatea transporturilor (Decretul nr. 410 din 5 aprilie 2017). Toate sunt echipate cu tehnologie de recunoaștere facială în timp real.

În fața Curții Europene, reclamantul s-a plâns, între altele, de sancționarea sa administrativă și de utilizarea recunoașterii faciale, tehnologia prelucrării datelor sale cu caracter personal încălcându-i drepturile prevăzute de articolele 8 (dreptul la respectarea vieții private) și 10 (libertatea de exprimare) ale Convenției Europene.

Cu titlu preliminar, Curtea de la Strasbourg a stabilit că este competentă să soluționeze cauza, deoarece faptele care au condus la presupusele încălcări ale Convenției au avut loc înainte de 16 septembrie 2022, data la care Rusia a încetat să mai fie parte la Convenția Europeană [5].

Din perspectiva libertății de exprimare, Curtea Europeană a considerat că dl Gluhkin a încercat să-și exprime opinia cu privire la o chestiune de interes public și că există puține posibilități de restrângere a acestui drept în baza articolului 10 din Convenția Europeană. Cu toate acestea, autoritățile nu au arătat toleranță față de demonstrația sa de unul singur, care a fost indiscutabil pașnică și nu a cauzat niciun pericol pentru ordinea sau siguranța publică. Astfel, nu a fost evaluat deloc dacă utilizarea de către domnul Glukhin a unei figurine din carton care ținea un banner constituia o expresie a opiniilor sale. Instanțele nu au furnizat „motive relevante sau suficiente” pentru a justifica escortarea dlui Glukhin la secția de poliție, arestarea și condamnarea sa, încălcând dreptul său la libertatea de exprimare în baza articolului 10 din Convenția Europeană [6].

Un interes deosebit reprezintă analiza Curții Europene din perspectiva dreptului la respectarea vieții private. Sub acest aspect, Curtea de la Strasbourg a notat că era dificil pentru dl Glukhin să dovedească afirmația că în cazul său a fost utilizată tehnologia de recunoaștere facială. Legislația rusă nu impune poliției să înregistreze utilizarea unei astfel de tehnologii sau să notifice persoana în cauză. Cu toate acestea, nu a existat nicio altă explicație pentru faptul că poliția l-a identificat atât de repede după protest. De asemenea, guvernul nu a negat în mod explicit utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială și nici nu a clarificat modul în care a fost identificat domnul Glukhin. De asemenea, Curtea de la Strasbourg a luat act de informațiile publice disponibile cu privire la numeroase cazuri care implică utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială pentru a identifica participanții la protestele din Rusia. Prin urmare, Curtea a constatat că prelucrarea datelor cu caracter personal ale dlui Glukhin în cadrul procedurii contravenționale împotriva sa – inclusiv utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială pentru identificarea, localizarea ulterioară și arestarea sa, – a adus atingere dreptului la respectarea vieții sale private [7]. Cu alte cuvinte, a existat o ingerință în dreptul garantat de articolul 8 din Convenția Europeană.

Dar orice ingerință poate fi justificată în baza articolului 8 § 2 din Convenție numai dacă este prevăzută de lege, urmărește unul sau mai multe dintre scopurile legitime prevăzute de paragraful 2 al articolului 8 și este necesară într-o societate democratică [8].

Aici, Curtea Europeană a reamintit câteva principii generale. În concret, Curtea a notat că protecția datelor cu caracter personal este de o importanță fundamentală pentru exercitarea de către o persoană a dreptului său la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de articolul 8 din Convenția Europeană. Legislația națională

trebuie să ofere garanții adecvate pentru a preveni orice astfel de utilizare a datelor cu caracter personal care ar putea fi în contradicție cu garanțiile articolului menționat. Necesitatea unor garanții este cu atât mai mare în ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal supuse prelucrării automate, nu în ultimul rând atunci când aceste date sunt utilizate în scopuri polițienești, și în special atunci când tehnologia disponibilă devine din ce în ce mai sofisticată. Protecția oferită de articolul 8 din Convenție ar fi redusă în mod inacceptabil dacă utilizarea tehnicilor științifice moderne în sistemul de justiție penală ar fi permisă cu orice preț și fără a echilibra cu atenție beneficiile potențiale ale utilizării pe scară largă a unor astfel de tehnici în detrimentul dreptului la viață privată. Potrivit Curții Europene, datele cu caracter personal care dezvăluie opinii politice, cum ar fi informații despre participarea la proteste pașnice, se încadrează în categoriile speciale de date sensibile care atrag un nivel de protecție sporit [9].

Aplicând aceste raționamente în cazul dlui Glukhin, Curtea Europeană a constatat că ingerința a avut un suport juridic în dreptul intern, în special Codul contravențiilor administrative, Legea poliției și Decretul nr. 410. Atât Codul, cât și Legea poliției au dat puteri poliției să investigheze infracțiunile administrative și să colecteze dovezi, inclusiv dovezi care conțin date cu caracter personal, în timp ce Decretul nr. 410 prevedea instalarea camerelor de supraveghere de recunoaștere facială în timp real în metroul din Moscova, care erau accesibile poliției.

Cât privește întrunirea condițiilor de calitate ale legii, în special, exigența de previzibilitate, Curtea a considerat că este esențial în contextul implementării tehnologiei de recunoaștere facială să existe norme detaliate care să reglementeze sfera de incidență și condițiile de aplicare a măsurilor, precum și garanții suficiente împotriva riscului de abuz și de arbitrar. Nevoia de garanții va fi cu atât mai mare în ceea ce privește utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în timp real [10].

La caz, Curtea Europeană a avut îndoieli serioase dacă prevederile legale interne îndeplinesc cerința „calității legii". Ea a notat, în special, că dreptul intern permite prelucrarea datelor cu caracter personal biometrice „în legătură cu administrarea justiției". Această prevedere legală este larg formulată. Ținând cont de faptul că Guvernul nu a făcut referire la nicio interpretare a acestei dispoziții de către Curtea Supremă sau de către Curtea Constituțională și nici nu a prezentat niciun exemplu de interpretare și aplicare restrictivă a acesteia în practica administrativă și judecătorească, se pare că permite prelucrarea datelor biometrice cu caracter personal – inclusiv cu ajutorul tehnologiei de recunoaștere facială – în legătură cu orice procedură judiciară. Legislația internă nu conține limitări cu privire la natura situațiilor care pot da naștere la utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială, la scopurile vizate, la categoriile de persoane care pot fi vizate sau la prelucrarea datelor cu caracter personal sensibile. Mai mult, Guvernul nu a făcut referire la nicio garanție procedurală care însoțește utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în Rusia, cum ar fi procedurile de autorizare, procedurile care trebuie urmate pentru examinarea, utilizarea și stocarea datelor obținute, mecanismele de control de supraveghere și remediile disponibile [11].

Curtea Europeană nu s-a oprit aici. În continuare, ea a admis că scopul ingerinței în drepturile domnului Glukhin a fost legitim – prevenirea infracțiunilor [12].

Cât privește caracterul necesar al ingerinței într-o societate democratică, Curtea a considerat că este incontestabil că lupta împotriva criminalității, și în special împotriva crimei organizate și a terorismului, care reprezintă una dintre provocările cu care se confruntă societățile europene actuale, depinde în mare măsură de utilizarea tehnicilor științifice moderne de investigare și identificare. Cu toate acestea, deși recunoaște importanța unor astfel de tehnici în detectarea și investigarea infracțiunilor, Curtea a trebuit să delimiteze sfera examinării sale. Întrebarea nu constă în stabili dacă prelucrarea datelor cu caracter personal biometrice prin tehnologia de recunoaștere facială poate fi, în general, considerată justificată în baza Convenției. Singura problemă care trebuie analizată de Curte este dacă prelucrarea datelor cu caracter personal ale reclamantului a fost justificată, în prezenta cauză, în baza articolului 8 § 2 din Convenție [13].

După această clarificare, pentru a stabili dacă prelucrarea datelor cu caracter personal ale reclamantului a fost „necesară într-o societate democratică”, Curtea Europeană a evaluat nivelul ingerinței efective în dreptul la respectarea vieții private. Curtea a notat că poliția a colectat și stocat imaginile digitale ale reclamantului și le-a folosit pentru a extrage și prelucra datele personale biometrice ale acestuia cu ajutorul tehnologiei de recunoaștere facială: în primul rând, pentru a-l identifica din fotografiile și videoclipul publicat pe o rețea de comunicații (în speță, Telegram) și, în al doilea rând, să-l localizeze și să-l aresteze în timp ce călătorea în metroul din Moscova. Curtea Europeană a apreciat că aceste măsuri sunt deosebit de intruzive, mai ales în ceea ce privește tehnologia de recunoaștere facială în timp real. Prin urmare, potrivit Curții, este necesar un nivel ridicat de justificare pentru ca acestea să fie considerate „necesare într-o societate democratică”, cu cel mai înalt nivel de justificare necesar pentru utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în timp real. Mai mult, datele cu caracter personal prelucrate conțineau informații despre participarea reclamantului la un protest pașnic și, prin urmare, dezvăluiau opinia sa politică. Prin urmare, acestea se încadrau în categoriile speciale de date sensibile care atrag un nivel sporit de protecție [14].

Curtea Europeană a accentuat că în aprecierea „necesității într-o societate democratică” a prelucrării datelor cu caracter personal în contextul investigațiilor, natura și gravitatea infracțiunilor în cauză este unul dintre elementele care trebuie luate în considerare. Legislația internă a Rusiei permite prelucrarea datelor cu caracter personal biometrice în legătură cu cercetarea și urmărirea penală a oricărei infracțiuni, indiferent de natura și gravitatea acesteia [15].

Totuși, Curtea Europeană a observat că reclamantul a fost urmărit penal pentru o infracțiune minoră constând în desfășurarea unei demonstrații individuale fără o notificare prealabilă – o infracțiune calificată mai degrabă ca administrativă decât penală de dreptul intern. Nu a fost acuzat niciodată că a comis acte reprobabile în timpul demonstrației sale, cum ar fi obstrucționarea traficului, cauzarea de daune materiale sau comiterea de acte de violență. Nu s-a susținut niciodată că acțiunile sale prezentau vreun

pericol pentru ordinea publică sau siguranța transportului. Curtea a constatat deja că procedura contravențională împotriva reclamantului a încălcat dreptul acestuia la libertatea de exprimare. Ea a considerat că utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială extrem de intruzivă pentru a identifica și aresta participanții la acțiuni de protest pașnic ar putea avea un efect inhibator în ceea ce privește libertatea de exprimare și de întrunire [16]. În asemenea împrejurări, Curtea Europeană a considerat că utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială pentru identificarea reclamantului din fotografiile și videoclipul publicat pe Telegram – și, *a fortiori*, utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în direct pentru a-l localiza și aresta în timp ce călătorea în metroul Moscovei – nu corespundea unei „nevoi sociale presante" [17].

În baza tuturor considerentelor de mai sus, Curtea Europeană a conchis că utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială extrem de intruzivă în contextul exercitării dreptului său la libertatea de exprimare de către reclamant este incompatibilă cu idealurile și valorile unei societăți democratice guvernate de preeminența dreptului, pe care Convenția a fost menită să-l mențină și să îl promoveze. Așadar, prelucrarea datelor cu caracter personal ale reclamantului folosind tehnologia de recunoaștere facială în cadrul procedurilor contravenționale nu a fost „necesară într-o societate democratică". În consecință, Curtea a decis că a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție [18] Curtea a obligat Rusia să-i achite reclamantului 9.800 de euro cu titlu de prejudiciu moral.

Raționamentele din acest caz pot fi aplicate, *mutatis mutandis*, și în raport cu articolul 28 („viaţa intimă, familială şi privată") din Constituția Republicii Moldova, normă corespondentă articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

CONCLUZII

Folosirea tehnologiei de recunoaștere facială generează o ingerință în dreptul la respectarea vieții private garantat, între altele, de articolul 28 din Constituție și de articolul 8 din Convenția Europeană. Dar acest drept nu este absolut. El poate fi limitat. În acest sens, ingerința trebuie să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim și să fie proporțională cu scopul urmărit.

Exigența „prevăzută de lege" implică existența unei baze legale accesibile și previzibile destinatarilor. Mai mult, cadrul normativ relevant trebuie să ofere garanții împotriva abuzurilor sau arbitrarului din partea autorităților. Din perspectiva scopului, folosirea tehnologiei de recunoaștere facială urmărește prevenirea și combaterea infracțiunilor. Acest scop este unul legitim în sensul articolului 54 alin. (2) din Constituție și, corelativ, în sensul articolului 8 din Convenția Europeană.

În fine, problema centrală rezidă în asigurarea proporționalității ingerinței. Natura și gravitatea infracțiunilor în cauză este unul dintre elementele care trebuie luate în considerare. Prin urmare, nici Constituția și nici Convenția Europeană nu interzice, *per se*, folosirea tehnologiei de recunoaștere facială pentru prevenirea și combaterea infracțiunilor, însă cu respectarea testului proporționalității.

REFERINȚE

1. Ghid 05/2022 privind utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în domeniul aplicării legii. Versiunea 2.0. Adoptat la 26 aprilie 2023. Disponibil: https://t.ly/n2jYk [Accesat: 01.06.2024].
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. Case of *Glukhin v. Russia*, Application no. 11519/20, Judgment of 4 July 2023. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-225655 [Accesat: 01.06.2024].
5. *Ibidem*, §§ 56-57.
6. *Ibidem*, § 42.
7. *Ibidem*, § 73.
8. *Ibidem*, § 74.
9. *Ibidem*, §§ 75-76.
10. *Ibidem*, § 82.
11. *Ibidem*, § 83.
12. *Ibidem*, § 84.
13. *Ibidem*, § 85.
14. *Ibidem*, § 86.
15. *Ibidem*, § 87.
16. *Ibidem*, § 88.
17. *Ibidem*, § 89.
18. *Ibidem*, §§ 90-91.